

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Кравчина Т.В. Сутність комунікативного методу навчання іноземним мовам // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2017. – Випуск 1(11). – С. 68-71.

Kravchyna T. The Essence Of The Communicative Method Of Teaching Foreign Languages // Physical and Mathematical Education : scientific journal. – 2017. – Issue 1(11). – P. 68-71.

УДК 378.1

Т.В. Кравчина

Хмельницький національний університет, Україна
tkravchina@mail.ru

СУТНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Анотація. *Комунікативна спрямованість навчання – передумова успіху в практичному оволодінні студентами іноземною мовою. Як показує практика, цьому значною мірою сприяє атмосфера колективного спілкування, організованого на основі комунікативних ситуацій. Ситуації стимулюють студентів до комунікативно-мотивованого виконання мовленнєвих дій, а спілкування в таких ситуаціях дає студентам змогу свідомо засвоїти іншомовний матеріал. Велике значення має діалогічне та монологічне мовлення. У цьому процесі можуть бути задіяні декілька учасників. З позицій комунікативного підходу процес навчання іноземної мови будується адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування, тобто процес навчання є моделлю процесу мовленнєвої комунікації. Максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами, як комунікативно-мотивована мовленнєва поведінка викладача та студентів, а також предметність процесу спілкування забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси та потреби студентів.*

Сучасна ситуація в країні доводить, що попит на висококваліфікованих спеціалістів, які вільно володіють іноземною мовою підвищується щороку. Найбільшу ефективність у навчанні іноземної мови студентів має комунікативний підхід, саме він сприяє формуванню в них комунікативної компетентності як професійної, впливає на їхній світогляд, систему цінностей, уміння мислити.

Ключові слова: *комунікативність, навчання, мовлення, відбір, компетентність*

Постановка проблеми. Іноземна мова сьогодні є не просто частиною культури певної нації, але це і запорука успіху майбутньої кар'єри студентів. Із зростанням попиту фахівців із знанням іноземної мови зростають вимоги до ефективності та якості їх навчання. Інтенсивно ведеться пошук нових методів навчання, їх удосконалення, розробка та впровадження нових засобів у навчальний процес. Досягнення високого рівня володіння мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки у вищій школі. Згідно з новим проектом програми з іноземних мов у вищій школі, основною метою навчання іноземних мов є формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців, які повинні вміти спілкуватися іноземною мовою в межах тем та ситуацій спілкування, запропонованих програмою. Слід зазначити, що нова програма побудована з урахуванням вимог рекомендацій Ради Європи, які орієнтують на формування соціокультурної компетентності та необхідність навчання міжкультурного спілкування, що в межах соціокультурного підходу до навчання іноземних мов визначається як функціонально обумовлена комунікативна взаємодія людей, які виступають носієм різних культурних цінностей через усвідомлення ними їх належності до різних субкультур.

У зв'язку з цим актуальним стає питання навчання іноземної мови за допомогою комунікативного методу. Тому слід формувати тенденцію до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу, його наближення до реального процесу спілкування. Методичним змістом заняття з іноземної мови, на нашу думку, має бути комунікативність.

Аналіз актуальних досліджень. У методичній літературі неодноразово порушувалося питання навчання комунікативної компетентності. Комунікативний метод започаткували праці Е.П. Шубіна. Ідеї комунікативного методу навчання розробляли й інші автори (Г.В. Рогова, Ю.І. Пассов, В.Л. Скалкін, Е.О. Малико, Л.П. Малишевська, І.Л. Плужник, А.П. Старков). Даний метод розвивався на основі ідей лінгвістів, психологів та методистів (В.А. Артемов, Л.С. Бархударов, І.М. Берман, І.Л. Бім, В.А. Бухбіндер, П.Б. Гурвіч, І.О. Зимня, О.О. Леонтьєв, М.В. Ляховицький, О.О. Миролібов, І.П. Сусов, С.Ф. Шатілов). Комунікативний метод активно досліджується в зарубіжній методиці. Його різноманітне тлумачення відображене в працях К. Блека, Е.Й. Джойнера, Х. Бессе, А. Амата, Е. Кононієнка. Аналіз цих досліджень засвідчує, що проблемі активізації процесу навчання іншомовного мовлення засобом комунікативного методу була приділена значна увага.

Мета статті полягає у виявленні особливостей використання комунікативного методу навчання іноземних мов в

немовних вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. В основі комунікативного методу лежить уявлення про те, що мова використовується для спілкування і, отже, метою навчання мови має бути комунікативна компетенція, яка включає в себе мовну компетенцію (володіння мовним матеріалом і його використання у вигляді мовленнєвих висловлювань), соціолінгвістичну комунікацію (здатність використовувати мовні одиниці у відповідності з ситуаціями спілкування), дискурсивну компетенцію (здатність розуміти і досягати зв'язності в прийнятті і породженні окремих висловлювань у рамках комунікативно-значущих мовних утворень), так звану "стратегічну компетенцію" (ступінь знайомства з соціально культурним контекстом функціонування мови), соціальну компетенцію (здатність і готовність до спілкування з іншими). На виникнення комунікативного методу і самого терміна "комунікативна компетенція" вплинула концепція мовної компетенції Н. Хомського, під якою розуміється здатність мовця породжувати граматично правильні структури.

Основні ознаки комунікативного методу: 1) завдання – навчити студентів розмовляти іноземною мовою якщо не на рівні носія мови, то хоча б на рівні, необхідному для подальшої роботи; 2) засоби навчання – ділові ігри, що моделюють реальні ситуації спілкування, найтипівіші для даного контингенту студентів. Оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними), а також видами мовленнєвої діяльності (говорінням, аудіюванням, читанням та письмом) відбувається під час практичного застосування цих засобів та видів мовленнєвої діяльності у процесі спілкування; 3) обмежене використання рідної мови під час навчання іноземної мови. Фактично, замість перекладу лексичних одиниць з іноземної мови на рідну викладач на початкових етапах використовує наочність (малюнки, фотографії тощо), а на подальших – пояснення іноземних слів іноземною мовою; 4) вивчення граматики є переважно інтуїтивним, тобто, на відміну від традиційної методики, де граматика і лексика є основним предметом навчання, при навчанні за комунікативним методом граматика необхідна лише для правильної побудови речень, проте від студентів вимагається не механічне заучування граматичних правил, а інтуїтивне відчуття правильно побудованих фрагментів мовлення; 5) контекстне вивчення лексики, тобто не ізольовано як у традиційній методиці, а виключно в контексті під час її застосування.

Комунікативний метод навчання іноземним мовам на сьогоднішній день найпопулярніший у світі. І навіть ті, хто погано уявляє собі, в чому цей метод полягає, твердо впевнені, що він – то і є найпрогресивніший і найефективніший метод навчання іноземної мови [1, с. 67].

Я. М. Колкер детально зупиняється на такому моменті: «В останні десятиліття традиційному навчанню іноземним мовам прийнято протиставляти комунікативні та інтенсивні методи» [2, с. 48].

Комунікативне навчання іноземним мовам носить діяльнісний характер, оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою «мовної діяльності», яка, в свою чергу, служить для вирішення завдань продуктивної людської діяльності в умовах «соціальної взаємодії людей, які спілкуються (В. А. Зимова, Р. А. Китайгородська, А. А. Леонтьєв). Учасники спілкування намагаються вирішити реальні та уявні задачі сумісної діяльності за допомогою іноземної мови.

А. А. Леонтьєв підкреслює: «строго кажучи, мовленнєвої діяльності, як такої, не існує. Є лише система мовленнєвих дій, які входять у яку-небудь діяльність – цілком теоретичну, інтелектуальну або частково практичну».

Згідно точки зору І. А. Зимової «мовленнєва діяльність являє собою процес активного, цілеспрямованого, опосередкованого мовою і обумовленого ситуацією спілкування, взаємодією людей між собою (одне з одним)» [3, с. 93]. Отже, автор робить висновок, навчання мовленнєвої діяльності іноземною мовою повинно здійснюватися з позиції формування та самостійної діяльності, що визначається всією повнотою своїх характеристик.

Особливість діяльнісного типу навчання полягає в тому, що він за своїм призначенням і за своєю сутністю пов'язаний, насамперед, з окремим видом мовленнєвої діяльності, тому ми зустрічаємо його широке використання, коли мова йде про навчання читання, аудіювання, перекладу і т. д. І тільки в одному з відомих нам методів, ми намагаємося охопити навчання іноземної мови в цілому, а саме в комунікативному методі ми знаходимо основні ознаки діяльнісного типу навчання.

На думку О. В. Пасова, автора комунікативного методу, «комунікативність передбачає мовленнєву спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки у тому, що переслідується мовленнєва практична мета (по суті, всі напрямки минулого і сучасності ставлять таку мету), а скільки в тому, що шлях до цієї мети є саме практичне користування мовою. Практичною мовленнєвою спрямованістю є не тільки мета, а й засіб, де і те і інше діалектично взаємообумовлені».

М. Б. Рахманіна акцентує увагу на наступному: «Мовне партнерство залежить в значній мірі від комунікативної поведінки вчителя, що, зрештою, також входить в аспект мовної спрямованості навчання і зумовлене діяльнісним характером спілкування» [4, с. 53]. По суті справи на всіх етапах засвоєння матеріалу йде навчання саме спілкуванню. Але є ряд моментів, які вимагають спеціального навчання. Так, для уміння спілкуватися особливу роль відіграють: здатність вступати в спілкування, згортати його і відновлювати; здатність проводити свою стратегічну лінію у спілкуванні, здійснювати її в тактиці поведінки всупереч стратегіями тих, хто спілкується; здатність підбору щоразу нових (кількох) мовних партнерів, зміни ролей партнерів, або спрямованість спілкування, здатність імовірнісного прогнозування поведінки мовних партнерів, їх висловлювань, результатів тієї чи іншої ситуації.

Сучасний комунікативний метод являє собою гармонійне поєднання багатьох способів навчання іноземним мовам, перебуваючи, напевно, на вершині еволюційної піраміди різних освітніх методик.

На сучасному етапі навчання іноземним мовам більшість педагогів-лінгвістів найефективнішим вважають "комунікатив" і критикують традиційні методики, що працюють за принципом «від граматики до лексики, а потім перехід до вправ на закріплення». Штучно створені вправи не формують користувача мови, і людина, яка вивчає мову саме за цією методикою, скоріше промовчить, ніж промовить невірну фразу. А «комунікативність», навпаки, покликана «розв'язати» мову.

Комунікативний метод (Communicative Approach) розвиває всі мовні навички - від усного мовлення до читання та аудіювання. Граматика ж освоюється в процесі спілкування на мові: студент спочатку запам'ятовує слова, вирази, мовні формули і тільки потім починає розбиратися, що вони собою представляють в граматичному сенсі. Мета – навчити студента говорити іноземною мовою не тільки вільно, але і правильно.

Правила, значення нових слів пояснюються вчителем за допомогою знайомої студенту лексики, граматичних конструкцій та виразів, за допомогою жестів і міміки, малюнків та інших наочних посібників. Можуть використовуватися також комп'ютери з CD, Інтернет, ТБ-програми, газети, журнали і т. д. Все це сприяє пробудженню у студентів інтересу до історії, культури, традицій країни мови, що досліджується.

На уроках іноземної мови вчитель створює ситуації, в яких студенти спілкуються в парах один з одним, в групах. Це робить урок більш різноманітним. Працюючи у групі, учні виявляють мовну самостійність. Вони можуть допомагати одне одному, успішно коригувати висловлювання співрозмовників.

Викладач на заняттях бере на себе функції організатора спілкування, задає питання, звертає увагу на оригінальні думки учасників, виступає арбітром у обговоренні спірних проблем.

На відміну від аудіолінгвального та інших методів, заснованих на повторенні і запам'ятовуванні, комунікативний метод задає вправи «з відкритим фіналом»: учні самі не знають, у що перейде їх діяльність в класі, все буде залежати від реакцій та відповідей. Ситуації використовуються кожен день нові. Так підтримується інтерес студентів до занять: адже кожному хочеться спілкуватися на осмисленні теми.

Більшу частину часу на уроках займає усна мова (хоча читанню та письму також приділяється увага). При цьому вчителі менше говорять і більше слухають, лише направляючи діяльність студентів. Вчитель дає вправи, а потім, «розговоривши» студентів, відходить на задній план і виступає у ролі спостерігача і арбітра. Бажано, щоб він користувався виключно мовою, що досліджується.

Комунікативний метод полягає в уподібненні процесу навчання до процесу комунікації, точніше кажучи, він заснований на тому, що процес навчання є моделлю процесу спілкування, нехай дещо спрощеною, але за основними параметрами адекватною, подібної реальному процесу комунікації.

Слід назвати і основні принципи навчання, які застосовуються під час використання комунікативного методу на заняттях з іноземної мови. До них належать:

1) принцип мовленнєвої спрямованості або принцип комунікативності. Він полягає в тому, що шляхом для реалізації мовленнєвої мети є практичне користування мовою у ситуаціях, які максимально наближені до ситуацій реального спілкування.

2) Принцип індивідуалізації. Завжди необхідно враховувати індивідуально – психологічні особливості студентів. Саме вони впливають на успішне оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю. Комунікативність включає в себе індивідуалізацію навчання мовної діяльності, під якою розуміємо врахування всіх властивостей студента як індивідуальності: його здібностей, вміння здійснювати мовну і навчальну діяльність і головним чином його особливих якостей. Для комунікативного методу індивідуалізація є головним засобом створення мотивації і активності.

3) Принцип автентичності. Даний принцип означає, що найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, саме таких, які використовуються носіями даної мови.

4) Принцип інтерактивності. За даним принципом навчання відбувається переважно у групах, оскільки в умовах групової взаємодії між студентами утворюється спільний фонд інформації про досліджуваний предмет, яким вони користуються разом. Дослідження показують, що при груповій роботі підвищується не лише мотивація студентів, але й їх успішність. Сучасна комунікативна методика пропонує широке використання в навчальному процесі активних нестандартних методів та форм роботи, які допомагають краще свідомо засвоювати матеріал. Такими формами роботи є індивідуальна, парна, групова та робота в команді. Найчастіше при комунікативному методі навчання іншомовного говоріння застосовують такі форми парної та групової роботи, як внутрішні (зовнішні) кола, мозковий штурм, читання зигзагом, обмін думками та парні інтерв'ю.

5) Принцип інтенсивного використання фонових знань студентів. Даний принцип надзвичайно актуальний у немовних вищих навчальних закладах. Адже основне завдання, як вже згадувалося, навчити студентів працювати з текстами за їх спеціальністю, розуміти фахову термінологію. Згідно комунікативної методики студенти повинні вміти не тільки читати та перекладати тексти за фаховим спрямуванням, але й розмовляти за даними темами. Але власний досвід показує, що бесіда на тему за фахом під силу лише сильним студентам. Слід розробляти завдання, які б дозволяли не лише активізувати фонові знання сильних студентів, краще засвоювати фахову лексику та розвивати навички говоріння, але й підвищувати мотивацію та інтерес до даної теми слабких студентів.

6) Принцип ситуативності або контекстуальної обумовленості. Він означає, що мова та мовні засоби застосовуються в межах відповідного соціального контексту, тобто ситуативно. Саме контекст, ситуація дозволяють впізнати, семантизувати та запам'ятати значення кожної нової лексичної одиниці [5, с.97]. Механічне заучування слів, словосполучень, граматичних форм, речень не дозволяє запам'ятовувати їх надовго. Контекст дозволяє адекватно зрозуміти кожне слово, речення завдяки його контекстуалізації – співвіднесенням його значення із значенням навколишніх одиниць. Ситуативність є обов'язковим елементом комунікативного методу, завдяки якому стимулюється мовленнєва діяльність студентів та розвиваються їх мовленнєві навички.

Все сказане вище щодо комунікативного методу навчання говорінню іноземною мовою дозволяє стверджувати, що предметом навчання у даному випадку є мовленнєва діяльність іноземною мовою. У цьому методі чітко простежується велике значення мовленнєвим умінням говоріння, і пропонуються вправи для їх послідовного формування. Все це в свою чергу дає підставу стверджувати, що комунікативний метод навчання говорінню Е. І. Пассова являє діяльнісний тип навчання іноземним мовам.

Висновки. Таким чином, сутність комунікативного методу викладання іноземних мов у немовних ВНЗ полягає в тому, щоб розвинути особистість студента, підготувати його до міжкультурного спілкування, розвинути його самоосвітній потенціал для задоволення особистісних інтересів у вивченні іноземної мови.

Перспективу подальшого дослідження означеної проблеми вбачаємо у розгляді інших методів, які використовуються з метою підвищення рівня знань студентів у процесі вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М., 1985. – 208 с.
2. Колкер Я.М., Устинова Е.С., Еналиева Т.М. Практическая методика обучения иностранному языку. Учеб. пособие. – М.: Академия, 2000. – 264 с.
3. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М., 1989. – 222 с.
4. J.A. van EK and J.L.M.Trim. Wastage, 1990. - Strasbourg: Council of Europe Press, 1991. – 120 p.
5. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 360 с.
6. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Підручник для студентів вищих закладів освіти // Під ред. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

References

1. Passov E.I. Kommunikativnyj metod obuchenija inozazychnomu govoreniju. – М., 1985. – 208 s. (in Russian)
2. Kolker Ja.M., Ustinova E.S., Enaljeva T.M. Prakticheskaja metodika obuchenija inostrannomu jazyku. Ucheb. posobie. – М.: Akademija, 2000. – 264 s. (in Russian)
3. Zimnjaja I.A. Psihologicheskie aspekty obuchenija govoreniju na inostrannom jazyke. – М., 1989. – 222 s. (in Russian)
4. J.A. van EK and J.L.M.Trim. Wastage, 1990. – Strasbourg: Council of Europe Press, 1991. – 120 p.
5. Passov E.I. Kommunikativnyj metod obuchenija inozazychnomu govoreniju. – М.: Prosveshhenie, 1991. – 360 s. (in Russian)
6. Metodyka navchannja inozemnyh mov u serednih navchal'nyh zakladah. Pidruchnyk dlja studentiv vyshhyh zakladiv osvity //Pid red. S.Ju.Nikolajevoi'. – К.: Lenvit, 1999. – 320 s. (in Ukrainian)

THE ESSENCE OF THE COMMUNICATIVE METHOD OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

T. Kravchyna

Khmelnitsky National University, Ukraine

Abstract. *Communicative orientation training is a prerequisite for success in practical mastering a foreign language. In practice, this greatly contributes to the atmosphere of collective dialogue, organized on the basis of communicative situations. The situations encourage students to communicative-motivated implementation of speech actions, and communication allows students consciously to learn a foreign language material in these situations. Dialogue and monologue speeches are of great importance. This process can involve multiple participants. From the standpoint of the communicative approach the process of learning a foreign language is constructed adequately to the real process of speech communication, that the learning process is a model of the process of speech communication. Maximum convergence of learning and real communication for such important parameters as communicative-motivated speech behavior of the teacher and students and the objectivity of the communication process is provided by careful selection of communicative speech intentions, themes, situations that reflect the interests and needs of students.*

The current situation in the country shows that the demand for highly skilled professionals who are fluent in a foreign language increases every year. Communicative approach has the greatest effectiveness in teaching foreign language to students, that it contributes to their communicative competence as a professional one, affects their outlook, value system, the ability to think.

Key words: *communicative, learning, speech, selection, competence.*